

ЫШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИК ПАРТИЯСЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЫ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЫ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

ПАРТИЯНЫҢ БОЛГАШ ЧАЗАКТЫҢ АДА САҒЫШ САЛЫШКЫНЫ

Бистин совет улустуң өөрүшкүзү болгаш коммунизмин тургузуу турар аас-кеккит болгаш чоргаарланган салгыш-сеткил хайышыны мында илгеридең өстөрүн тывары белен эвес. Коммунизмге бар оруту кичи төрөлгөнгө эң баштай-ла ажырап улут алдар боттарына ошапканан Совет Эвилелиниң бүгү улустары эң улут аас-кеккин кылдыр санап, апаа дүрүн буугаар чоргаарланган турар. Улут Ленинниң геиний совет улусту тилдеген тилкегеже апар чоруур. Төрөң Коммунисттик партиязынын улуртулгазы-биле совет улус коммунизмин бүгү тилдеген хандыр. Оң магалдык болза марксизм-ленинизм бистин партиянык берингенде, В. И. Ленинниң улут хероиниң шынчугулулука эң шикта Сергеевич Хрущевка баштаган бистин партиянык Ленинниң Төп Комитетиниң шын улуртулгазы, коммунизм тургузуучу совет кижилерин орд-делегейниң чаартып турар мадырлыг күш-ажылы болур.

Совет Эвилелиниң коммунизмин тургузыр программасы — Ленинниң улут партиянык ушук программасын хүлөө алган СЭКП-нин төгүлүп ХХII съездинин болуун ажалын дооскадан бээр чартык ай алып турар. Совет улус болуун партиянык программаны амдыралга боттадырарына бурун шилтирелин ХХII съездинин делегаттары-биле чоңуң ужуражышкын хураалдары херечилеп турар.

Совет Эвилелиниң коммунизмин тургузыр программасын — Ленинниң улут партиянык ушук программасын хүлөө алган СЭКП-нин төгүлүп ХХII съездинин болуун ажалын дооскадан бээр чартык ай алып турар. Совет улус болуун партиянык программаны амдыралга боттадырарына бурун шилтирелин ХХII съездинин делегаттары-биле чоңуң ужуражышкын хураалдары херечилеп турар.

Совет Эвилелиниң коммунизмин тургузыр программасын — Ленинниң улут партиянык ушук программасын хүлөө алган СЭКП-нин төгүлүп ХХII съездинин болуун ажалын дооскадан бээр чартык ай алып турар.

Совет Эвилелиниң коммунизмин тургузыр программасын — Ленинниң улут партиянык ушук программасын хүлөө алган СЭКП-нин төгүлүп ХХII съездинин болуун ажалын дооскадан бээр чартык ай алып турар.

Совет Эвилелиниң коммунизмин тургузыр программасын — Ленинниң улут партиянык ушук программасын хүлөө алган СЭКП-нин төгүлүп ХХII съездинин болуун ажалын дооскадан бээр чартык ай алып турар.

Н. С. ХРУЩЕВ КАЗАХСТАНДА

ЦЕЛНОГРАД, ноябрь 19. (СЭТА). СЭКП ТБ-нин Бирга Секретары, ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы эш Н. С. Хрущев келээ ажыл-агый амдылаачыларын оона чөвүлө хуралынын ажылына киржири-биле бүгүн Кур чериниң крайына чедип келген. Ол хуралга Кур чериниң крайынын, Казахстанның Чоюн-Казакстан, Актюбинск болгаш Барыс-Базакстан областтарын төлөөлүчүлери киржирилер.

СЭКП ТБ-нин Бирга Секретары, ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы эш Н. С. Хрущев «Ижевский» совхозтан Шорталда станциядан ыраа эвенте турар тараа ажылынын бүгү-эвилел артем-шницке институтуга чорушкан. Бекзэ Н. С. Хрущев Целиноградта чедип берген. Совхозка болгаш институтка чоранынын соонна ооп-биле калы СЭКП ТБ-нин Президиум келгичин, СЭКП ТБ-нин РСФСР талы-биле Бүрөстүн Даргазынын бирги ораакчалы Г. И. Воронков, Казахстанның Компартиянын ТБ-зынын Бирги секретары Д. А. Бунаев, Казахстанның КП-зынын Кур чер крайкомунуң бирги секретары Т. И. Соколов болгаш республиканың база крайының еске-даа улуртулчу аждылаачылары Кур чериниң крайынык чөлүнге чедип бергенлер.

ЦЕЛНОГРАД, ноябрь 19. (СЭТА). Бугун мааа тускай дындагымын чарлаан, мында чугалаан турары болза: ССРЭ-нин Финляндияда элчин А. В. Захаров даштык херектер министр А. Барылабинге чораян болгаш ССРЭ-нин Министрлер Чөвү-

лелиниң Даргазы Н. С. Хрущев Финляндияны президентин Урхо Кекконени ноябрь 24-те Новосибирскиге хүлөө алырмына белен деп Совет Чазактың өмүңөздүкөн дидыккан.

Кекконен Совет Эвилелинге келир

ЦЕЛНОГРАД, ноябрь 19. (СЭТА). Бугун мааа тускай дындагымын чарлаан, мында чугалаан турары болза: ССРЭ-нин Финляндияда элчин А. В. Захаров даштык херектер министр А. Барылабинге чораян болгаш ССРЭ-нин Министрлер Чөвү-

ССРЭ-ниң Дээди Соединиң Палаталарының Доктаамал Комиссияларында

ССРЭ-ниң Дээди Соединиң бешки чымызын чедип сессиянык болур дээди-биле колбаштыр Эвилелиниң Соединиң болгаш Националлар Соединиң Бюджет комиссиялары база Националлар Соединиң Экономикалык комиссиялар 1962 чылда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйны хөгжүдериниң түрүнө планынын болгаш түрүнө бюджетиниң төлөвөлүгүн, а ол ышкаш 1960 чылда түрүнө бюджетиниң түсүлгөнүн дугайында отчетту чугалаашкын херекке эгелен киришкен. Устүндө алуурлар ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели Дээди Советке бадыладыр-биле келирген.

ССРЭ-ниң Дээди Соединиң депутаттарында аңгыда эвилелден республикаларын Министрлер Чөвүлелиниң төлөөлүчүлери, ССРЭ-ниң Күрүлганынын, ССРЭ-ниң Саң-лаа министрствозунуң болгаш еске-даа министрствозунуң база бээр черлериниң төлөөлүчүлери комиссияларын ажылында кырк-шиң турарлар.

1961 чылдын ноябрь 16-ла Кремльде ССРЭ-ниң Дээди Соединиң палаталарынын Бюджет комиссияларынык болгаш Националлар Соединиң Экономикалык комиссияларын каттышкан хуралы болгон. ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйны хөгжүдериниң 1962 чылда түрүнө планынын төлөвөлүгүн дугайына алыска ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазынын ораакчалы, ССРЭ-ниң Күрүлганынын Даргазы В. Н. Новиков кылган. ССРЭ-ниң 1962 чылда түрүнө бюджетин дугайында болгаш 1960 чылда түрүнө бюджетиниң түсүлгөнүн дугайында отчетту чугалаашкын херек болгон оларын талы-биле шилтирер белекчилер-биле комиссияларга белекчи композиттарын база тургузушкан. Ол комиссиялар улус ажыл-агый планынын болгаш түрүнө бюджетиниң төлөвөлүгүн улус ажыл-агыйнык апарылыгы болгаш эвилелден республикаларын дайы-биле чугалаашкын херекке эгелен. Чымык белекчилер комиссиялары ССРЭ-ниң 1960 чылда түрүнө бюджетиниң түсүлгөнүн дугайында отчетту чугалаашкын херек болгон оларын талы-биле шилтирер белекчилер-биле комиссияларга белекчи композиттарын база тургузушкан.

Делегаттар-биле ужуражышкыннар

ХАНДАГАЙТЫ. (Телефон-биле). Ноябрьнын 15-те Өтүр районунун Хандагайты сурга болгаш «Коммунизмге орук» колхозун төвүнө чыгуу кичи киржикчилер митингилер болгон. Район төвүнө ажылы чоннары болгаш колхозчулар коммунизм тургузушкунуң программасын бериле СЭКП-ниң ХХII съездининин делегаты, ажылчы чоннар депутаттарынын область Соединиң түсүлгөнү комитетиниң даргазы эш М. Мендуме биле ужуражышкына чыгылыган ол.

Эш М. Мендуме съездинин ажылы-оң теңдугат ужуражышкын партиязын ХХII съездинге алдар кылдыр чедип алдынан күш-ажылы тилкелерин, оң иштинде Тыва АССР-ниң ажылчы чоннарынын чедикшичкери тодаргайлап чугалаан. Тыва областы АССР кылдыр эле тургусканын ужуражышкын, республиканы ажыл-агый хөгжүдериңге дулаалар дугайында РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң докталамын дугайы эш Мендуме база чугалаан.

Ийн көзөк чеге болган митингте 10 ажы кичи санап берип, ком-мунисттик партиязын Программанын бүгү совет улус-биле бир дөмөй деткин, өөрүшкүн илереткенер. Хандагайтыга болган митингте районодо партиязы эге организациянын секретары эш Баян-Далай өс алган.

«СЭКП-ниң ХХII съездининин ажыл-чорудулгазын райпо коллективти бурнуу-биле деткин тура-биле» чугалаан. Ыччаарга бистин райпо IV кварталың бараан саарылгазынын планын декабрьнык эгеленде түсүлгөн, оң-биле чыл планын күчүлгөн бис—деп чугалаан. «Коммунизмге орук» колхозун механизастаттымын кой бригаданың бригадари эш Дурыткын мында дөөн: — Чырыкчымыг келир үе—коммунизмин бистер тургузар бис. Бистин бригадалыктың келгичтерин ХХ чүс чылдык Коммунисттик мафиянын бир үн-биле деткип, коммунизмин хөгжөө дөш хөгжүстү харамаламай ашмылаар бис. ХХII съездинин делегаты эш Мендуме Бөр-Шай формалык малчаныры-биле, «Кымыл туку», «Торгалыг» колхозтарын ажыл-ишчилер-биле ужурашкан.

Ташкент, (СЭТА). Хөвө ажылы хөгжүдеринге 1959 чылда чедип алган чедикшичкери дөш шаңнаткан Ташкент болгаш Самарканд областтарынын, о ышкаш Кара-Калпак АССР-ниң төлөөлүчүлери СЭКП ТБ-нык Бирги Секретары, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы эш Н. С. Хрущев Ленин ордения тывышкан. Ол байыралга Ортааки Азия республикаларынын, Азербайжанын болгаш Казахстанын муруну талакы областтарынкы көдөз ажыл-агыйны аждылаачыларынын чөвүлө хуралынын киржикчилери олурушкан. Узбектянаның Коммунисттик партиязынын обкомнар секретары: Ташкенттин — М. А. Абдуразаков, Самаркандын — А. Махмудов болгаш Кара-Калпактын — Н. Махмудов олар шаңнаткан областтарынкы болгаш республикаларынкы ажылчы чоннарынын коммунизм тургузушкунуң херезине салышкынын бедни-биле үлөсөп көргөн дөш Коммунисттик партиязы болгаш Совет чазакка эң өөрүшкүн илереткенер. Бедик шаңнал хей чүдүү хүлөөдүн турар деп олар меделгеленер. Ышаак Төрөн чурттуң улам ынайгы чечектелишкенин дөш чүктүлдүгү күш-ажыл о шаңналга харым болур.

Н. С. Хрущев Ташкент, Самарканд областтарынкы болгаш Кара-Калпактын аждылаачы чоннарына бедик шаңнал дөш СЭКП ТБ-нин, ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ССРЭ-ниң Дээди Соединиң Президиумунуң мурунунан байыр чедирген болгаш коммунисттик тургузушкунуң херезине чаа-чаа чедикшичкериң болурун оларга күзөдөн. Республиканың аждылаачы чоннары СЭКП-ниң ХХII съездининин шилтирелери боттадыр дөш демселге боттарынык бүгү күштерин бээр дээрин Төп Комитетке, Совет чазакка болгаш Н. С. Хрущевка бузуреткенер.

«Коммунизмге орук» колхозун механизастаттымын кой бригаданың бригадари эш Дурыткын мында дөөн: — Чырыкчымыг келир үе—коммунизмин бистер тургузар бис. Бистин бригадалыктың келгичтерин ХХ чүс чылдык Коммунисттик мафиянын бир үн-биле деткип, коммунизмин хөгжөө дөш хөгжүстү харамаламай ашмылаар бис. ХХII съездинин делегаты эш Мендуме Бөр-Шай формалык малчаныры-биле, «Кымыл туку», «Торгалыг» колхозтарын ажыл-ишчилер-биле ужурашкан.

«Коммунисттик партия болгаш Совет чазак бүгү-ле чүвени чоңга, кичиниң чагай амдыралына тургузуп турар. Чөөн-Хемчик районуң «Искра» колхозунда дш-биле улут магарыш бажыны туттунган. Октябрьнын коммунисттик Улут революциянын 44 чыл оңуң байры-уң хуренинде ажылгага кирген ол чаа бажында улуттар бараанынын болгаш аш-чөминий сайдынын тургускан. Ам херекчилерге таарымча улам-на экижөөн.

РСФСР-ниң Дээди Соедин Чыылдырар Дугайында

РСФСР-ниң Дээди Соединиң Президиумунуң ЧАРЛЫ

РСФСР-ниң Дээди Соединиң Президиумунуң доктаадыры болза: Россиянык Совет Федеративтик Социалисттик Республиканын Дээди Соединиң бешки чымызын бешки сессияны 1961 чылдын декабрь 14-те Москва хоорайга чымылдырар. РСФСР-ниң Дээди Соединиң Президиумунуң даргазы Н. ОРГАНОВ. РСФСР-ниң Дээди Соединиң Президиумунуң секретары С. ОРЛОВ. Москва, 1961 чылдын ноябрь 18.

Л. И. Брестневтиң Суданда чоруп турары

ХАРТУМ. (СЭТА). Ноябрьнын 17-де хунуң ийги чартымында, Лартум хоорай революция хунуң байыраг турга, ында чоруп турар ССРЭ-ниң Дээди Соединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брестнев Суданын наймысалымын чурттап чыгырарынын арзымына хуну эртерген. Суданынкы чөкөстөгү күштериниң дээди чөвүлелиниң даргазы болгаш премьер-министр Ибрагим Абуубу биле калы Л. И. Брестнев болза Хартиянык чуртуң шилтирелери бул-бүгүнүң командарынын оңуң көргөн болган Лартумун апаа тилеп үлгөн команданын араб дыл кырынга: «Чүлгө еселериниң хаалагыч кийр төсөр» деп бижиктик магияны белекке берген. Ол өмүңүн соонна 20 муң хире көрүкчүлөр чазак ийдериниң мурунда чыгып кээп, совет улустуң төлөвөлүгүн үр ашап чыкпал байыр чедирип турган.

Суданга Л. И. Брестневти үлөсө икшелер, Суданынкы чөкөстөгү күштериниң дөш чөвүлелиниң келгичтери болгаш министрлери, совет көзөмөлийн келгичтери, журналистер база тургузушкан. Хартия, Омурман болган Сонгу Лартум деп үш хоорайларынкы чартык черлери совет аалчыга шайлагат тургускан, апаа Ибрагим Абуубу, чөкөстөгү күштериниң дөш чөвүлелиниң келгичтери болган наймысалымын чурттап чыгырарынын 5000 ажы төлөөлүчүлери олуртушкан. Уш хоорайларынкы чартык чериниң даргазы Абдурахман Л. И. Брестневке байыр чедирген. Л. И. Брестнев харым чугаламына худудуңуң бау-биле хүлөөп ол турары дөш, өзөргө чурташ хандыкынын четтериниң алдыр-башынан, Суданын наймысалымын чурттап чыгырарынын москвалыктын өмүңөздүкөн найыралдык байырым дамычып берген. Суданын наймысалымын чартык черинге Л. И. Брестнев болза бирги совет посолнат Юрий Гагаринни чуртуң шилтирелери шаккан белекти бергилешкен, үш хоорайларынкы чартык чериниң даргаларын тураскаалдык белектерин база туускулаан. Уш хоорайларын муртуңуң чартык чериниң даргалык тураскаалдык белектериниң белекти — үш жокаларын суде демектери кирештирешкен, чазак сөгүлгөн өлп турган кылган Суданынкы чурт туртуу Л. И. Брестневке белек кылдыр берген. Л. И. Брестнев оз белек дөш четтериниң алдыр-башынан, меделгеленер болза: «Бо белек бистин найыралымыздык демел болуун». Апаа харым кылдыр диниктиг алдын чыксаан кымнары диниктиг үлгөн. Бекзэ Л. И. Брестнев Хартиянык национал театрынга барып, улустуң ирарын болгаш таңчыларын дидып көргөн. ССР Эвилелиниң Ленин ордениниң күрөңдүгү улут театрынын альбому Л. И. Брестнев оз театрга белекке берген. Театрга олуртуп турган кижилер совет аалчыга илги байырым чедирген тургалар.

Чаз магариянык салгыжылары Ч. Дюнк биле И. Маадыр олар чоңга эдилек бараан болушкан, совет салгынкы культураны дөш ак-сеткил ажаллап турар. Колхозчулар оң өмүлү хунерде дык хей чаа бараанынын сайды алган болган сайды ул турар. Чөп оң партиязын болгаш чалаштык ала салгың салышкынынкы база бир алероошкын кылдыр демектен турар.

КӨРӨКЧҮЛЕРГЕ ЧАА БЕЛЕК

СЭКП ТБ-нин Президиумунуң келгичи, РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы эш Д. С. Ноланский бо күтүн тывага чорашп, Бельгия Европанык културтууг, саймандык улут хоорайларынга чедип чугалаан. Бистин республиканың наймысалымы Кызыл хоорай үш бур улам-на чарам болуп, чаагайлык, каш-шаш кайт улуттулар, кулдуктулар немештирер. Бүтүлүгү, улут хөрөңөр дөргө бөдй берилген ажалдап тургулаан. Ол аралдарын ажалдап тургулаан черлеринде үш-дөрт кайт бажындар бедип үтүп келирген.

Култура амдыралдын чаа тулгалары база-ла чыл буру немештирер. Ам Кызылда беш улут кинотеатр, үш Култура бажынырым, хей салгык алтүбөр аждылаачыларын културтууг дингелендирген оода апарган. Бо чымыл беш хей кайт олуттуг «Вансей», «Найырал» аждыларын чарлаан, дөңгү өсө ал чүсө чугалаан. Бо болза партия болган чалаштык тыянык чоңуга олут белек-дир дээрин, оңу «Тыва тулук» театрыны аждылаачыларын тургалык, кинотеатрдык тулугуна 2,5 миллион рубль алырген чугалаан болган оңу тургалык болган штурматурларынга база еске-даа чүдүлгөн кылырныга мурун ажалдап ажалдаан тулугуларын, штурматурларын, малчарынын, эпитеттериниң аттарын эш Кросный алган.

«Найырал» кинотеатрнык коллектив коммунисттик күш-ажыл бригады деп белек дөш ажалдап ажалдап күлөөгө эгелен алган эш Кросный чымылган чоңга уйдатылган. — Театрын ийги булуп догузлары болган еске-даа үтүмө аждыларын эки шыбарлык кылар дөш бистин малчарлар бригаданы бүгү күтүн салып аждылаанар. Ылантык чөкөт чаа болуун аждылаачыларын чарлаан, дөңгү өсө ал чүсө чугалаан. Бо болза партия болган чалаштык тыянык чоңуга олут белек-дир дээрин, оңу «Тыва тулук» театрыны аждылаачыларын тургалык, кинотеатрдык тулугуна 2,5 миллион рубль алырген чугалаан болган оңу тургалык болган штурматурларынга база еске-даа чүдүлгөн кылырныга мурун ажалдап ажалдаан тулугуларын, штурматурларын, малчарынын, эпитеттериниң аттарын эш Кросный алган.

«Найырал» кинотеатрнык коллектив коммунисттик күш-ажыл бригады деп белек дөш ажалдап ажалдап күлөөгө эгелен алган эш Кросный чымылган чоңга уйдатылган. — Театрын ийги булуп догузлары болган еске-даа үтүмө аждыларын эки шыбарлык кылар дөш бистин малчарлар бригаданы бүгү күтүн салып аждылаанар. Ылантык чөкөт чаа болуун аждылаачыларын чарлаан, дөңгү өсө ал чүсө чугалаан. Бо болза партия болган чалаштык тыянык чоңуга олут белек-дир дээрин, оңу «Тыва тулук» театрыны аждылаачыларын тургалык, кинотеатрдык тулугуна 2,5 миллион рубль алырген чугалаан болган оңу тургалык болган штурматурларынга база еске-даа чүдүлгөн кылырныга мурун ажалдап ажалдаан тулугуларын, штурматурларын, малчарынын, эпитеттериниң аттарын эш Кросный алган.

«Найырал» кинотеатрнык коллектив коммунисттик күш-ажыл бригады деп белек дөш ажалдап ажалдап күлөөгө эгелен алган эш Кросный чымылган чоңга уйдатылган. — Театрын ийги булуп догузлары болган еске-даа үтүмө аждыларын эки шыбарлык кылар дөш бистин малчарлар бригаданы бүгү күтүн салып аждылаанар. Ылантык чөкөт чаа болуун аждылаачыларын чарлаан, дөңгү өсө ал чүсө чугалаан. Бо болза партия болган чалаштык тыянык чоңуга олут белек-дир дээрин, оңу «Тыва тулук» театрыны аждылаачыларын тургалык, кинотеатрдык тулугуна 2,5 миллион рубль алырген чугалаан болган оңу тургалык болган штурматурларынга база еске-даа чүдүлгөн кылырныга мурун ажалдап ажалдаан тулугуларын, штурматурларын, малчарынын, эпитеттериниң аттарын эш Кросный алган.

«Найырал» кинотеатрнык коллектив коммунисттик күш-ажыл бригады деп белек дөш ажалдап ажалдап күлөөгө эгелен алган эш Кросный чымылган чоңга уйдатылган. — Театрын ийги булуп догузлары болган еске-даа үтүмө аждыларын эки шыбарлык кылар дөш бистин малчарлар бригаданы бүгү күтүн салып аждылаанар. Ылантык чөкөт чаа болуун аждылаачыларын чарлаан, дөңгү өсө ал чүсө чугалаан. Бо болза партия болган чалаштык тыянык чоңуга олут белек-дир дээрин, оңу «Тыва тулук» театрыны аждылаачыларын тургалык, кинотеатрдык тулугуна 2,5 миллион рубль алырген чугалаан болган оңу тургалык болган штурматурларынга база еске-даа чүдүлгөн кылырныга мурун ажалдап ажалдаан тулугуларын, штурматурларын, малчарынын, эпитеттериниң аттарын эш Кросный алган.

Төрөөн Тывавыс улам-на хөгжүп, чечектелзин!

Тыва АССР-ниң экономиказын болгаш культуразын улам ыңай хөгжүдөринге дуза чедирериниң хемчеглерин РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлели айыткан

Совет Эвилелиниң хамаатылары болуп, оң кайгамчыктыг булуңнарын бирээзи — аныяк Автономнуг Совет Социалистг Республика бөлү берген Тывага чурттаар болгаш амылдаар, чүнүн-биле-даа демократтичес улуг аас-кеми биске таварышкан-дыр, штер. Бистин республикавыс чурттуң улуг төлөрүндө ыран, чурткычлары ам-даа эвезс, орун артыгылгыз берге. Ыңчалза-даа ол алызындан делгем, байлак, черле эниг хөвир-шинчилик болгаш кайгамчык чаагай перспективалык. Оң делгемнери: барыын талазындан чөөн талазына 745 километр, сонгу талазындан мурнуу талазына 450 километр, арга-арыгылыг Сибирьден Топ Азиянын эн нуруг хөвүрлеринге чедир чаттылып чурткан. Тываның чу кырынын тургузуу янзы-буру хөвирлик, оң бойдуу элбег байланталыгы. Мында бүгү-ле байлактар бар: үнүш-дүмүттүг хөвүлэр, Улуг-Хемнин уунун дургар шынаалар болгаш дагыч олар, арга-ыштыг делгемдер, хөй сангыг хөмөр болгаш хөлдөр дээр, черле чүү чок дээр.

Бистин кол байлаавыс — чер. Ол бистин чөмөгүн болгаш суггарып чыдар. Чүүл-буру үнүштерлик оң шынааларында болгаш хөвүлөрүндө хөй сангыг одар хойлар, хөй нодан мыйыстыг бода малдар оларпал чурдуур. Тыва таражыларын кызыкма чүткүлүнүн ачызында кызыл-тастың чуртта шынар талазы-биле эн эн сорттарының бедин дүмүттөри өзүп унуттаттар. Бистин черинесе чаа чүүлдер болуп турар: кукуруза, чигир сөйлөз, чамдын боюбылг болгаш ногаа курулталарын сөлөгү чылдарга тарып өстүрүп эгелзэн.

Тываның черин эгээртимес байланталарын ораны деп адал турары-даа анаа эвес. Мында хөмүр даш, но-байл, коргунууч-чин болгаш демир рудалар, даг-дугу, мөгүн суу, ховар металлдар, кызыл дус, янзы-буру тууду материалдары бар.

Бистин республикавыстың девиснээриниң ден чыгам кезин нургулаанда ине-бүрүдүг ыштар колдан дагы-лыг арга-арыглар-биле шытыпкан. Ине-бүрүдүг ыш болза туудуга энк материал болгаш янзы-буру үлөтүрү будурулгаларыне херегээлзг эт-болуп турар. Бистин арга-арыгларыныста паш тоорунун болгаш каттарнын эгерттимес курлавырлары, акнаашкынын эн бай-бак черлери бар.

Күчүлүг Улуг-Хем Тываның черин таварты чеди чус километр ажыг дурттуг черле чалгып чыдар. Оң адырлары хөй. Даг хемнеринде чини өртектик гидроэргриянын кайгамчык хөй курлавырлары бар. Хөй-хөй суг хөлөбөтөр, ылангыя хөлдөр балык-биле байлак. А бистин эмилгес талазы-биле эн шынарларын минералдыг сугларыныс Тывадан дашхаар ыран черлерде беэин суратгыт.

Бистин байлактарыныс мындыг кончуг хөй-дур, штер. Эн-не өрвүнүч чүүе чүк дээр, ол байланталарын анаа чытпайн турары болуп. Коммунистг партиянын тура-соруун эзугаар, чоңуну хөлу-биле ол байлактарын амыдыралга ажылгап, чединиңчиниң шингээлдиг ап турар. Партиянын, оң леинчин Топ Комитетиниң удур-тулгазы-биле, Совет чазантың доктаамал ичизегиниң...

«Тыва АССР-ниң ЭКОНОМИКАЗЫН, КУЛЬТУРАЗЫН УЛАМ ЫҢАЙ ХӨГЖҮДӨРИНГЕ ДУЗА ЧЕДИРСЭ ХЕМЧЕГЛЕР ДУГАЙЫНДА» РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлели 1961 чылдын ноябрь 3-те доктаал ундурган, ол дээрте тыва-уластуң дугайында, Илеиң республикавыстың алам ыңайгыч чечектелишизинин дугайында СЭПК Топ Комитетиниң доктаалы болгаш Совет чазантың чаагай сатгыс салышкынын база дагың көргүзүп турар-дыр.

Бистин республикавыстың бүгү негедде-херегелдерин болгаш дилгелдей Россия Федерациязынын чааа ичизегиндейлг көрүү, ажыл-агый бола-лаш культуру тургузуушкунуңа дуза көргүзгөү талазы-биле тодаргай хөй хемчеглерини ол доктаалада айткан. Он-биле чегерлештир бистин ажыл-агыйына турар аргаларыныс болгаш курлавырларыныс мында хаан тодарганыт.

Янзы-буру казар хөй байлактардыг черлери, ылангыя минералдыг чиг-этин дымка хөй болгаш шынар талазы-биле ховар дээр хөвирлерин шинчелеп тывар болгаш шингээлди алаар амыды бисте ба-гай организастанын болгаш четпес чорудуп турарын ол доктаалада делгелзэн. Чиг-этин аргалары бар турбуже, республикада даган тирт-тарыныс болгаш эът-сүттүң үлөтүрү кошкак хөжөөң, ол чорук Тывадан таранын, малды болгаш дүктү үндүр сөөртүр, дагынын, круларанын, ээтин, ээтин чартык фаунактарын болгаш аш-чөмүк еске-даа баранынын бээр киир сөөртүр чоруктарын болдуруп турар.

Бисте тууду базазын амыдыга чедир херек кырында тургустууамаан, чурт иштинин тууду материалдарын будурун өкн таарыштырбаан, ол чорук үлөтүрүнү болгаш чуртталга-коммуналдык амыдыралчы чүгу-да туудуларын саадалып турар. Чурттуң үлөтүрүнү төшөри-биле энк транспорт харылазынын чогу бистин АССР-ниң улус ажыл-агыйы дүрбег хөгжүдөрини дымка моон-дактап турар.

Мал кадарып турар малчын колхозчуларын тургулаар бисте бүгү-нитинин яналында 8 чылдыг өр-өдилгез-биле, ылангыя шөла на-зын чөтпөн уругларын албан черлери-биле бүтүн хаара туттуу-мааны делгелзэн. Медицина албан черлериин чектиң чедиптесе. Мергезилдик кадрлар, ылангыя инженерлер, туудуждар, эмчилер дыка чедипшей турар.

Тываның экономиказынын болгаш культуразынын бүгү адырларын хөгжүдөринге дузаларынын тодаргай хемчеглерин РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалы айткан.

БИСТИҢ республикавыстың экономиказынын үндөиниң мал ажылы. Ону, ылангыя нарын дүктүг хөй ажылын улам ыңай көдүрерин РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалында көрүп турар. Хөй-ларын баш саны 1965 чылга чедир 1 миллиард 600 муң баш чедер болгаш 1970 чылга чедир—3 мил-лион баш чедир өсөр-ажурлат. 1965 чылда мал ажылынын проду-кттарынын будуруни: ээтин дигир

база орус болгаш чурттуң өске-даа улустарынын аксеткилдиг дузаламчызынын болгаш амылчыннарнын, колхозчуларнын, интеллигенциянын эрес-шудуругу күш-анылынын ачызында, Тыва сөлөгү чылдарда үндөин-биле чартырган. Ношкун болгаш чартык көш-чүр мал ажылдыг, хомужаңгай көдөз амыл-агыйлык кыдыг-кызыгаар чер турганындан Тыва чечектелип олар индустриалдыг-колхозчу республика болуп бар чыдар. Коммунизмниң материал-техниктиг базазын тургузарына оң салышкыны чылдын-на өзүп олар.

Республикада үлүг үлөтүрүнү тургузуу, Тыва но-байлтының болгаш Тыва даг-дугунуң күчүлүг номи-наттарын тууду, чурт болгаш аш-чөмү үлөтүрүнүн чаа будурулгаларын тууду турар. ССР-ниң улустары-ның аны-дума өг-бүлөзине тыва үлөтүрүн чурттал-келген чылдарында үлөтүрүнүң кол фондустары болгаш үлөтүр продукциянын будурун үндүрери 11 ажыг кат-тап көвүдзэн.

Совет эрге-чагырганың чылдарында суурларнын бол-гаш аалдарын хөвир-шинчиин таныттымас кылдыр өскерилген. Шаанда арат кичиниң үлүг-хуузуна үр-гүлчү таварып чораян түрөгдөл болгаш аш чоруң эрт-кен өе болуп чоруй барган. Быдарга көшкүн үрүмкө арат амыл-агыйлар коллективтиг амыл-агыйлар кыл-дыр каттышкан, сууржун амыдырал-чуртталгаже шил-чээн. Совет күрөөн оларны амгы үеңиң бирги чегерлиг техниказы-биле хандырган.

17 чылдарнын дургузунда мыйыстыг бода малдын баш саны будун чартык каттап болгаш хойларнын ийи-каттап көвүдзэн, тарылга шөлдери 5,4 натап калбарган, Тываның малчыныры көдөз амыл-агый продукциянын будурун болгаш күрөөңө садарын дыка көвүдзөн. Төзүн чурт чыгуе бо чылын беэин 7-400 муң туя тыва тарааны болгаш 17-298 центнер дүңүп алган. Мын-дыг хөй хемчээлдиг тарааны болгаш дүңтү Тыва мур-нунда каян-даа будуруп болгаш белеткеп чөрбаан.

Төзүн чериниң хөвир-шинчиин өскерттишкен, Тываның амылчы чоннары боттарынын амыдырал-чур-талгазын база чазартып турар. Тыва үлөтүр тускай шынарлыг социалистг культуразы чыск келген тууду улам-на чечектелип, улус өвөдилгези, кадын камга-лагы улам-на хөгжүп, калбарып турар. Школларыны болгаш эмилгелерин дүрген темпигил тууду турар. Ичи-лериниң чуртталгазынын амыдырал байдалдары эки-ниң олар. Чуртталга туудун, ылангыя көдөз черлерде калбан хемчээл-биле неперткен, ол чорук аратарын өгдөргөн чагаажыдыг туттуңган баянчындарге көмүрүп кириерин хандырган.

Ол чединиңнерини көрүп, оларга өвөрүп турар бис, штер. Ол дээрге Коммунистг партиянын чагылыш чок боттарыдыр турар леинчи национал политиказы-нын чырытылчылчак херечилик-дир. Бистин улусузу-тун амыдыралында улуг бөлүшкүнү — Тыва автоном-нуг областы Автономнуг Совет Социалистг Республи-ка кылдыр эде тургусан чорук Тываның амылчы чонна-рынын чаа чаага өөрүшкүн хайныктырган.

децизинең 23 муң тонна чедир, сүттү 30 муң тонна чедир болгаш дүктү 3,1 муң тонна чедир көвүдө-рүн шөлөйлөн.

1962 чылда тарылга шөлдериниң тургузууна дугамаанда бистин рес-публиканың партия болгаш совет органынын санааларын чүдүдүп делгелзэн. Ол болгаш 342 муң га, оң иштинде: тараа болгаш тараа боомы культуралары—234 муң га, олардан кызыл-тас—130 муң га, чингес-тараа—41 муң га, арбай—40 муң га, тараа-боомы—8 муң га, суу—10 муң га; картофель—7 муң га, ногаалар болгаш бахча культуралары—2 муң га; мал че-диң культуралар—99 муң га, олар-дан кукуруза—32 муң га, мал чөмөгөр чигир сөйлөз—2 муң га, чагыс чымыл үер сиченер—42 муң га, хөй чылда үер сичен-дер—14 муң га, мал чөмү еске-даа культуралар—9 муң га болуп.

РСФСР-ниң Совхозтар министр-ствозуна чазактын хүлээткени бол-за:

Тыва АССР-ниң совхозтарына будурулге баянчынын, чуртталга баянчынын болгаш культура-амы-дыралдык албан черлерин тургузуу-на 2,8 миллиард рубльди, оң иш-тинде чуртталга туудуна 1,2 миллиард рубльди бөөриң. 1962 чыл-дың планына көрө, а ол мишкап 1963—1965 чылдарда Тыва АССР-ниң совхозтарына ол сорулгаларга эргежок чүтүлө капитал салышкы-нынары бөөр;

Тыва АССР-ниң совхозтарына 8 столоваларын, хөб быздары 9 черлериң. 25 чунар баянчынын болгаш школа назын чөтпөн уруг-ларын 300 олдутт албан черле-рин туудурин 1962—1963 чыл-дарын планыныга көрө;

«Өкө», «Чыраа-Бакша», «УТКан-ны 25 чылы» (Арысхан фермазын-да болгаш төш коюнда), «Тээли», «Элегес» совхозтарда клубтарынын агелзэн туудун доозар.

РСФСР-ниң Курланы 1962 чыл-дын планынын төзөйлөзине кол-хозчу хөй-жугаа баянчынар тулар-ы-биле хөе төзөвирин тиртпайн тургаш, 50 муң кубометр хемчээл-дик тууду мазын (ажыл-агыйга 50 кубометр чедир) ышк фондустунда Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвү-лелинге тускайлап бөөр, Тываның совхозтарына тускай болгы-биле ийи кварталдык чагыс аай 60 баянчынын РСФСР-ниң Совхозтар министрствозуна тускайлап бөөр, 1962—1963 чылдарда колхозтарга болгаш совхозтарга синтетиктиг ма-териалдарын кылган 100-100 өг-дерин тускайлап бөөр ужураат.

РСФСР-ниң Көдөз амыл-агый ми-нистрствозуна болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинге хү-лээткени болза:

көдөз амыл-агый мадарын та-мун бооздар талазы-биле пункту-ларын чөткөлин 1962 чылда кал-бартыр болгаш быздылар;

1962 чылда Кызылга болгаш Ча-даанага, 1963 чылда—Кызыл-Ма-жалыкка болгаш Самагадгайга вет-бакалаторияларын туудар;

Чадаана болгаш Тес-Хем ветбак-латорияларга антибиотиктиг бү-дүрерин организастап, 1962 чыл-

системаларынын тудуун доозарын дүргедир болгаш 1962—1963 чылдарда 23 муң га суггарылгалыг черлери ажылгап киирер, 13 муң га шөлге суггарылга четкизин каттап тургузар болгаш 375 муң га олардын сугландырар ажурлат. (Суг амыл-агыйлык хемчеглерин күөсөдир-биле 1962—1963 чыл-дарда Тыва АССР-ге немерде дериг-лерин болгаш механизирин, оң иш-тинде 12 экскаваторларын, 11 бульдозерлерин, янзы-бүрү марка-лардыг тракторларын, канал казык-чыларын, копчара тирттар, үлдүр-дир машиналарын, грейдерлерин, автомобильдерин, автотранспарны, бетон булагчыларын, электрови-браторларын болгаш өске-даа ме-ханизирин бөөр.

РСФСР-ниң Белеткелдер ми-нистрствозу болза:

1962—1965 чылдарда Тыва АССР-ге ишири 100 муң тонна оң иштинде 1962 чылда—25,6 муң тонна тараа кирер тараа склад-тарын; 60 муң дөрбөчлин метр ас-фальтылаан шөлдерин, оң иштин-де 1962 чылда—15 муң дөрбөч-лин метр шөлдерин туудур; иш-кири 100 муң тонна, оң иштинде 1962 чылда—50 муң тонна тараа кирер складтарын активч вентил-ляциянын установкалары-биле де-ринирне капитал салышкынын-дыр; будурукчулук 152 тонна-шак (оң иштинде турум амылдарынн 36 тонна-шак), оң иштинде 1962 чылда—40 муң тонна-шак тараа кургандыр янзы-бүрү машиналарын тускайлап бөөр;

Тыва АССР-ниң тараа хүлээп алыр черлеринге 1962 чылда буду-рукчулук 40—100 тонна-шак 15 сепараторларын, 15 автомобиль ко-дуркучуларын болгаш ЗГС-100 дээр 10 тараа чүдүрүчүлерин бөөр;

Тыва АССР-ниң тараа хүлээп алыр черлериниң чанынга нийти пөвү 4 муң дөрбөчлин метр, оң иштинде 1962 чылда—1 муң дөр-бөчлин метр чуртталга туудуна ка-питал салышкынынары 1962—1965 чылдарда тускайлап бөөрин көрө;

Кызылдың сайгарылга базазы-нын чанынга 1963 чылда ДСП-24 дээр тараа кургандыр машиналыг черин туудуп тургузар.

БИСТИҢ Тываның арга-ыяны—найгамчык улуг байлактардыр. Олар хөвир киириңи тууду ыштар-ы-биле алдыртып турар. Сибириниң дым болгаш пөкү, арга халым болгаш шивн, чойган болгаш ха-дын дээш—бистин арга-экимери-ясыз черле чүү чак дээр! Бистин арга-арыгларыныс амылчыны тууду болгаш эт-херекесе кымыр матераалы-биле, олар яш-биле, пеш тооруу-биле, каттар-биле, ал-мен кежи-биле хандырып турар. Арга-арыг-ларын камгалаарынын, оларын шив амылдарынын, арга-арыгын бой-ду болгаш өстүрениниң болгаш байлакшыдарынын соругазы ми-чонанг чүгула болуп турар. Ол соруганы Россия Федерациязынын чазактын доктаалында оналзат делгелзэн.

Ыш ажыл-агыйын болгаш ыш белеткелдерин башкылар чорудурун чурттуурап, ыш кезер черлерде азыр тууду мазынын чиг-эдиң ком-плексини амылдар соруга-биле Улуг-Хемнин ыш ажыл-агыйи черин РСФСР-ниң Кол ыш ажыл-агый чериниң ыш ажыл-агыйынын болгаш ыш камгалаалынын Тыва өргөлелиниң эргезинге дамчыдып берген.

РСФСР-ниң Кол ыш ажыл-агыйынын чери болза:

Тывага арга-ыятын каттап тургу-зар амылдарын болгаш өрттерден база арга-ыятын хоралакчылары-дан арга-арыгларын камгалаары калдырар талазы-биле амылдарын дыка калбартыр;

чылда 100 муң кубометр тууду мазын белеткөөр-күчүлүг ыш ажыл-агыйынын чериниң туудун 1964 чылда Тожу району доозар; чылда 100 муң кубометр тууду мазын белеткөөр күчүлүг Тураны-нын ыш ажыл-агый черин 1963—1964 чылдарда туудуп тургузар;

чылда 150 муң кубометр тууду мазын амылдан кылдыр күчүлүг ыш ядыр, ыш амылдан кылдыр комбинатты 1962—1963 чылдарда Кызыл хохорайга туудуп тургузар;

үш черге: Тоора-Хемге, Хам-Сырага болгаш Сымгы-Хемге салбыр-ларын Тожунун ыш ажыл-агыйы-нын черин 1962 чылда организа-таар; будурулге болгаш чуртталга баянчынын тууду-биле 100 муң кубометр хемчээлдиг капитал салышкы-нынары ыш ажыл-агыйынын болгаш арга-ыятын камгалаалынын Тыва өргөлелинге тускайлап бөөр хууураат;

Маш ажыл-агыйынын болгаш арга-ыят камгалаалынын Тыва өргөлелинге 1962 чылда хөй сангыг техниказынын болгаш дерлиерин, оң иштинде янзы-бүрү маркалыг 22 тракторларын, ыш сөөртүр 7 автомашиналарын, специализастаан янзы-бүрү 16 автомашиналарын, күчүлүг 3 бульдозерлерин, анла-зынарын, култиваторларын, арга-ыят саялактарын, онгар казыкчы-ларын, «Дружба» дээр хирөөлөрүн, авто-жогуларын, М-72 дээр мото-циклерин, чинк катерлерин, хеме моторларын, янзы-бүрү хөвирлик станоктарын болгаш өске-даа дер-лиерин тускайлап бөөр.

РСФСР-ниң Күрүңүниң суг ажыл-агыйи чери болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели суггарылга

Ол үлөтүрү Тывага Совет эрге-ча-гырганың чылдарында шуут чаазы-биле тытпаш келген, он-он улуг будурулгелер туттунган. Ынчалза-жук республиканың ажычы чон-нарынын болгаш улус ажыл-агыйы-нын негеддерини ол ам-даа ыракт-ла долдур хандырбайн турар. Чурттуң чиг-эдиңиң эгертимес бо-йдуз курлавырларын улам дол-дур, эки ажыглар, кылыгыларын ассортиментини калбартыр, мал болгаш тараа продукциянын сайыз-ларды амылдан кылынын маана ор-ганизастары, чөмү продукциянын будурун көвүдөрин болгаш шы-нарын бедидери—улус ажыл-агыйы-нын эн чугула соругазы-дыр. Бис-тин республикавыстың чурт болгаш эът-сүт үлөтүрүнүн ажылдакчыла-рын ону шиптирлөөр хүлээлгелиг.

Чурт үлөтүрү, ылангыя эг-сүтүнүн улам ыңай хөгжүдөр соруга-га-биле Россия Федерациязынын Ча-уузелдинге болгаш РСФСР-ниң Кү-рүңүниң чурт үлөтүрүнүн черинге дараазында чүүлдерин хүлээткен:

1962 чылда Кызыл хохорайга дээрбе-хлеб комбинатынын туудун доозар болгаш амылгал киирерин хандырар, оң составында: хонукта 50 тонна тараа тирттарын дээрбе, 3 тонна крупа кымыр крупа чеге, 5 тонна макарон кымылгар кымыр макарон чеге, 3 тонна кондитер кымылгар кымыр кондитер чеге кир-гөр; Чадаана хохорайга болгаш Ак-Довурактын амылчы суурунга хо-чуге 15-15 тонна хлеб быздарыг-ла заводтарың туудуп, ажылгалга киирер;

1964—1965 чылдарда Кызыл-Маалыктын амылчы суурунга хохор угда 1100 тоннаын кадага-лар ишик соодукчулук, ээлгедге 10 тонна ээтин болгаш 3,5 тонна колбаса кымылгарын будуруп күчү-лүг эт камгалаарын; 1962—1963 чылдарда Кызыл хохорайга ээлгедге 30 тонна сүттү сайырады ажыл-лап кымыр күчүлүг хохорайын сүт заводун; 1963—1964 чылдарда Чадаана хохорайга ээлгедге 20 тонна сүттү сайырады ажылдап кымыр күчүлүг саржаг заводун; 1963—1965 чылдарда Кызыл хохорайга чылда 20 муң хөмөрин, 15 муң хаан кештерин болгаш 200 муң үрүмкө көш чиг-эдиң сайырады ажылдап кымыр күчүлүг алгы за-воудун туудурин хандырар, ол завод чылда 100 муң эжир кидиң идиң-терин кымыр сапог-кидид идиң кы-лыр чехтиг болуп;

хохор угда 150 тоннаын кадага-лар ишик соодукчулук, ээлгедге 5 тонна ээтин болгаш 1 тонна кол-басын будуруп күчүлүг эт камга-лаалынын туудун 1962 чылда Кызыл хохорайга доозар, 1963—1965 чылдарда ол эт комбинатын калбартып, оң күчүлүг ээлгедге 10 тонна чедир ээтин болгаш 3,5 тонна колбаса кымылгарын будуруп будуруп болгаш хохор угда 200 тоннаын кадагаалар ишик соодук-чулук будурулар.

Этти шуут хөйү-биле Тыва АССР-ге сайырады ажылдап кы-лырын барымдаалап тургаш, ээтин сайырады ажылдап кымыр үлө-пүрүн күчүлүг улам ыш пер-спективтиг хөгжүдөр талазы-биле хемчеглерини 1962 чылдык бири чартында «Гипромолду» телеви-лел институтун күчү-биле кады ажылдап кылырын улус ажыл-агыйы-нын Бүгү-Россия Чөвүлелинге (УАБЧ-ге) дааскан.

1963—1965 чылдарда Кызыл хохорайга даараныга комбинатын 1965 чылга чедир чылда 500 муң рубль чедир даараныга кымылга-рын будуруп үндүр хемчээлдиг кымыр чартыг дерлиер боттамлы-ларын, Кызыл хохорайга эт-херекесе фабриказын чартыг дерлиерин 1962 чылда доозарын көргөн.

Төлөвлө-дөпөн тыышынын амылдарын, Тываның эът-сүт бол-гаш чурт үлөтүрүнүн будурулгелерин туудуринга база чазарты дерини-нге, а ол мишкап республиканың алды районларына сүт хүлээп алыр черлериң организаастарына чүгө 1962 чылда беш 1.170 муң рубль капитал салышкынын-арны тускайлап бөөр.

Республиканың аш-чөмү болгаш эът-сүт үлөтүрүнүн будурулгелеринге 1962 чылда специализастаан автотранспортту: хлеб сөөртүр 5 автотранспорту, 5 автотригилер-торлары, ветеринар хандыраргазы-нын 8 автомашиналарын, 4 чинк автомашиналар-фургонынын, сүт сөөртүрүнө 5 автотригилериниң немей тускайлап берген.

Тываның чери тоодо чүвө дег байлактарын. Бистин казып тууду байлактарын черлиериниң дыка хөйү—бүгү турта беэин улуг. Чер-ин кайгамчыктыг байлактарын шинчелеп тывары, оларны үлөтүрү өк эн дүрген шингээлди алыр бистин республикавыстың индуст-риалдыг келир үезинге улуг ажык-ты бөөр. Тываның руда байлактарын коммунизм тургузуушкунуңа эн дүрген баран будуруларың чымчык хемчеглерин РСФСР-ниң чазактын доктаалында айткан.

Даг-руда үлөтүрүнүн будурул-гелерин тургузары-биле Тываның тууду трестинг даг-руда комби-нады — Тыва руда туудуу Кызыл хохорайга тургузар. Тыва эбес тууду-гун тууду өргөлелин, даг-дугунун болгаш комбинатынын тууду турар комбинаттарын, Кызыл-Хавактын шахта өргөлелин болгаш Кызыл ТЭЦ-нин оң эргезинге дамчыды

сөөдизиниң хүлээп алганы, СЭПК-нин Програмазында мыңчаар чү-гаалаан:

«Чинк өртөктиг хөмүр даштардыг черлерге чаа энергетиктиг базаларын тургузарын база Ангараның болгаш Енисейниң гидроэерго-хур-лавырларын шингээлди ап тургаш, анаа хөй энергиялыг будурулгелер-нин улуг төштерин организаастарын Сибирьге болгаш Казахстанга келир 20 чылдарда хандырар турар ужураат...» Ол—Програмазы-дыр. Ол—Сибирьдериниң соругазы-дыр. Тыва республиканың ажычы чоннарыннын база соругазы-дыр. Булуштуң акмызында улуг эвез-да бол, перспективтиг энергетиктиг амыл-агыйыныста база улам ыңай хөгжүдөр ажурлат бис.

Чоокчу чылдарда бисте чүү тө-левилеттинин турарыл?

Нийти күчүзү 5 муң квт. ийи турбоагрегаттарын 1962 чылда амылгалга кирип тургаш, Тыва даг-дугу комбинатын ТЭЦ-ин тур-дар.

Күчүзү 6 муң квт. № 3 турбо-агрегаты 1965 чылда амылгалга кирип тургаш, Тыва комбинат ком-бинатын ТЭЦ-ин турар.

Күчүзү 2,5 муң квт. № 3 тур-боагрегаты 1962 чылда амылгалга кирип тургаш, Кызылдың бус-биле амылдар электростанцияны-нын бири ээлчэн туудурун доозар.

Күчүзү 6 муң квт. № 4 турбо-агрегаты 1964 чылда болгаш кү-чүзү 6 муң квт. № 5 турбоагрега-ты 1965 чылда амылгалга

Төрөөн Тывавыс улам-на хөгжүп, чечектелзин!

(Төнчүзү.)

Ала-чүрттүң Улуг дайынын тээгуүндө 1942 чылдын ноябрьнын 19-тагы адырлар хуңуу бүгү совет улус билдиер. Ол хун Волгоград чоогунга артиллериянын күчүлүгү ээштээшкени Совет Армиянын калык шаар халлаашкынын эзелетинин дугайын бүгү делегейге чарлаан.

Волгоград чоогунга бистин Чепектиг Күштериявтең бол жайтмачык тилдегизинге тус-тус шерит кезектери-биле калы совет артиллерияны кончуг улуг рольду ойноан. Адырлар артиллерия бөлүгүнүн Төрөөн чүртүнгө, Коммунист партияга кылмаг чок берлинтин, бөлүгү бөлжү мергежилик болган арес-мадырларын көргүскенер.

ССР-нің Дээли Советинин Президиумуна 1944 чылдын октябрынын 21-ге үндүргөн Чарлымында: «Ала-чүрттүң бүгү фронтуларында немеч фашистг эзелетчилерге ууур демектеге Кызыл Армиянын артиллериянын дайлычы улуг мадырлык чоруну барыккалаан. «Артиллерия хуңуун байыралын» чыла бүрүдө өрттирип турарын доктады» деп айтылган болза совет артиллериянын дайынчы мадырлык чоруну Коммунист партия, Совет чазак болган бүгү совет улус бедил-биле үнелер көргөнүн херечлеп турар. Ол байыралын Волгоград чоогунга немеч фашистг шеритин чыла шаарынын эзел болган ноябрь 19 күнүдө өрттирип деп көргөн.

Ала-чүрттүң Улуг дайынын күчүлүгүндөгү артиллерия бөлүгү болза Совет Армиянын кончуг улуг күчү болган. Улуг-улуг бүгү тучушкуннарда артиллерия бөлүгү огу-биле дайынын оруун дугавышсаң, дайынын бажыгашкынын буза шаап, бистин халдан кирип турган чалг шериявкисе болган танкыларга орукту адычы берип турган. Ала-чүрттүң дайынын төңчүзүндө оң кончугу күжү улам-на күштөлүп турган.

1941 чылда Москва чоогунга болган тучушкунга фронтунун бир километр чок бурзуңне 30—50

артиллерия болган минемет турган болза 1942 чылда Волгоград чоогунга дугу шаар халлаашкына олар 100—130 чедир өскөн, оң дараа кылда узаштыр ургүлчүзүн шаар халлаашкынын операцияларга артиллериянын саны улам өзүп, фронтунун 1 километр узуун дургут чеккен 200—250-ге четкен.

Совет артиллериянын күчүзүнүн өскөн Берлин операциясында оңа тогаргай шеритинген. Аңа бистин талавстан 44500 артиллерияга болган минеметтер база дайынын узган-күлүн үндүрүп, оңу улуг когаралга таварыштырып турган бистин адаржаан «Катышаларыктың» 1600 ажы реактивтг артиллериянын дайынчы машиналары кирип турган. 1941 чылдын сентябры биринчи чүгө чангыс хун иштинде совет артиллериянын бүгү фронтта оттуг согушкунундан дайынын 15 муң хире офицерлерга болган солдатыры узуткатылган илери Совет ифформбюро ичын дайнаткан. Ол дээрге бистин артиллериястан гитлержи армиянын улуг когаралга таварыш турганын херечилеп турар.

Совет артиллерия чүгө бирги классың чепсез-биле күчүлүг болуп турган эвес, харын эки белеткейил кардыгы турган. Коммунистг партиянын киялзаткеви артиллериятер болза техникамы тергилви эки өргөнгө турган болган дайынын бүгү үзүңин дургузуңда дайынын кам-хайыра чок кыршы чок кылган турган.

Ала-чүрттүң Улуг дайыныга арес-мадырлык чоруу даш 1800 артиллериятер Совет Эвиелинин Мадыры деп белж атты чедил деп, 1 миллион 200 муң хире киле орденер болган медальдар-биле шапчаттырган.

Тывалан барган бистин чангыс чурттууларымыс артиллериятер Шумов алышкыларынын дайынчы аларын бүгү Ленинград фронтунунга тигилерп турган. Шумовтар алы алышкылар: Александр, Василь, Иван, Аксентий, Лука болган Семен олар 120 миң чангыс минеметтүн дайынчы бөлү турганнар.

авто-тыртыкчылар болган авто-мобиль-самосваллар, 33 автобулар, 12 чикл автомашынар, ийи элестиг 100 борт кожулар, 40 кожулар-роспускалар, 10 грейдерлер, 5 экскаваторлар, 5 бульдозерлер, анжыраннар, авто-чүдүрүчүлөр, анжы-бүрү станоктар, канналга агрегаттары, С-100 дээр тыртыкчы-тракторлар, скреперлер, даш үрелдикчилер, транспорттар, сугтарылгачушкун машиналары, авто-септелге мастерскаялар, бетон бугагычлары, элестранстанциялар болган элестриг шимчикчилер, орк вагончугаштары, өске-лаа хей-хей дегерлер, механиктер болган анжы-бүрү турдуг материаллары кьер.

РСФСР-нің Министрлер Чувуделин бо чылдын беляи бөлүгүн кулавырымнан Тыванын уаус ажы-агыйына хей саныг автомобильдерни, специалисттаан автомашиналарын болган авторезиналары: УАЗ-451 дээр ийи санитар автобуларын, сүт сөөртүрү 3 автостанцияларын, хлб сөөртүр ийи автофургонынын, 3 авторефрижераторларын, 6 автореабобаторларын, нефть прокучтуларга 7 автоцистерналарын, уагыр баранарын сөөртүр 2 автобу-гонганын, көзүп чорур 4 автомаскеркачаларын, бензин кулар 5 машиналарын, 30 чыг автомобильдерин, 30 автошымчикчилерин, 2,500 комплект авто-дугуларын болган оон-даа өскөлөрн тускайлап берген.

«Россельхозтехника» Бүгү-россия каттыжымыны 1961 чылдын дөрту кварталында Тыва автореске 85 муң рубльдин артык келестерин болган агрегаттарын тускайлап бээр.

Тыва АССР-нің Министрлер Чувуделин база РСФСР-нің Автообиль транспортунун болган чазалгы министрствозунга 148 километрин ажыгалга кирип турган, Кызыл — Тээл аразынын орун турарын 1962—1965 чылдарга доозар, а ол ишканалар республика жуур-гузалык 100 км оруктарын болган тус черини жуур-гузалык 100 км оруктарын тулар хүлээлгелгил.

Кызылга Улуг-Хемин ежилдр көвүрүгүң тудуу келер чылдын эзелер. Ол согула-биле РСФСР-нің Автообиль транспортун болган чазалгы оруктарынын министрствозу 1962 чылда 700 муң рубль кемчөөлгү капитал салышкынын тускайлап берген.

РСФСР-нің Хем фолуунун министрствозу 1962 чылдын суг оруу ажыттарында эзелест, хем транспорт-биле чоңуу районнар аразында аргыштырып база Тыва АССР-нің бугуруттуларын, кол-чозтарына, совхозтарына болган өске-лаа организацияларинга оон-биле чүктөр сөөртүгүн организлетар болган Кызыл хоорайга суг өртөөлүн 1962 чылда организастар хүлээлгелгил.

Устүдө алыттылган чүдүдери аңгыда, Тыванын улус ажы-агыйына 1962 чылда ням ажылдан кылырын 30 болган металл ажылдан кылырын 15 станоктары, ийи лесораманы, С-100 тракторга хергелээр 2 скреперин, 2 суурга краннарын, килсюрл устара

новказын, 3 экскаваторун, 3 бульдозерин, 2 авторанын, чедиркич 4 тракторларын, 3 бус котелдарын, анжы-бүрү 80 ностарын, вентиляторларын, агаар компрессорларын, транспорттарын, бетон бугагычларын, анжы-бүрү электромашинчилерин, краскопультуларын, мотороллерларын болган өске-лаа хей-хей машиналарын, механазмерни, керялери тускайлап берген.

БҮГҮ-ЛЕ чүвени миниге, минини чаагай чоруунга. Бо дээрге СЭП-нің бүгү Программасында партиянын кол, тогаргайларчы чүлү-дур, ол дээрге анжы-лаа бир лозун авес-тир. Бо дээрге бистин хунериявтең тогаргай боттуг, херек кырында чүлү-дур. Ол лозунуң улуг шындыгың тогаргай жүргүзүлү болза РСФСР-нің Министрлер Чувуделин доктаан, мыангы чурт-талга-коммунал ажы-агыйын, калдык камгаланын, чырыдышкынын, культураны, салгыны хөгжүлөргө бистең республикамыска дуза чедиреринг кемчегеринин дугайин чугаалап турар оң чүдүдери ол болур-дур.

Хоорайларын болган ажылыгн суурларын чаагайлыгы тулар, чоңуун чуртталганын коммунал-амырдырал болган чуртталга байдалдарын экижерде сорула-биле ведомстволарын тугуун кириштерибейл. 1962—1963 чылдарга 45 муң дөрбелчин метр чуртталга шөлү, 14,7 км суг дамчыгышынын четкелери, сорбуртуу станцияларын, канализацияны 10,9 км четкелерин, 94 олуттуг чунар бажынарнын, эзелгесе 70 килограмм иштик хелп чур чедирин, 233 орунуг чедиринчилерин болган өске-лаа черлерин турарын болган ажыгалга кирип керүп турар.

1962 чылдын улус ажы-агый плагынага Тыва АССР-нің Министрлер Чувуделинге берй-биле чуртталга турунга 3,4 миллион рубль кемчөөлгү болган коммунал ажы-агыйнын тугуларын турарынага 1,5 миллион рубль кемчөөлгү капитал салышкынынын тускай бээр, а 1963 чылдын плагынага — амгы доктаа-биле 1963 чылга балдылган хемчөөлгө «инженер тугуларын, чуртталга болган коммунал бажынын ажыгалга кирип керүп турарын эргежок чугула дөвөлөдөрүн тускайлап бээр» берген.

Тываның коммунал ажы-агыйынага 40 автомобиль-самосвалдарын, а ол ишканалар кам тускай машиналарын бээр.

РСФСР-нің Бугурутту Кызылнын чингиле планынын төвөленин 1961 чылдын декабрыда РСФСР-нің Министрлер Чувуделинге балдылар кирип болган хоорайнын тогаргай плагышкынын төвөленин «Горстройпроект» иштуттүгү Красноярск салбырынын күдү-биле калы 1962 чылда ажылап кылырын хандылар хүлээлгелгил.

Туберкулез, бруцеллез халдырары азырал-биле арзыр чорукту

дыла өвөөкөдир болган бачки уругларын өлүп хоорайнын өвөөкөдир талазы-биле немече кемчегерин ийи ай хуусаа иштине ажылап кылырын болган өң чөкөк чылдарга боттандырып Тыва АССР-нің Министрлер Чувуделинге болган РСФСР-нің Кызыл камгалаа министрствозунга даскан.

Тыва АССР-нің Министрлер Чувуделин болза: Кызыл хоорайга республиканын туберкулезга улуг 75 орунларын диспансерин тудуун 1962 чылдын бирги кварталында доозар; республиканын эмнегелетин чанынга 28 орунларын радиология керуустуг тудуун болган Кызыл хоорайга ийги чегенге аптеказынын тудуун 1962—1963 чылдарга боттандырат;

1962—1965 чылдарга Кызыл хоорайга республиканын 240 орунларын эмнегелетин тулар; Талды болган Каз-Хем районнарнын төптөргө тус бурзуу 100—100 орунларын болган Эрия база Тег-Хем районнарыг тус бурзуу 50—50 орунларын эмнегелетин туларын, а ол ишканалар Балгазынын туберкулезга улуг санаторийинин 100 орунуг корпузун туларын 1963—1964 чылдарын уезинде хандылар;

Кызыгаар районнарнын эмнеге албан черлерин медициналык мергежилдик карлары-биле четчөлөөр болган медициналык эргежок чугула дерялери-биле чепсегээр хүлээлгелгил.

РСФСР-нің Кызыл камгалаа министрствозу 1962 чылда бистин республикамыска хей саныг анжы-бүрү өмөрн болган медицина дерялери берип, Тыванын калык камгаланын албан черлеринге ажылаары-биле медицина институттары дасканарын чылдын-на 100 эмчилерин, практиктиг ажы-агыйларинга квалификация ординатурасын болган мергежилдик өмчилерин 1962—1963 чылдарда чорудуп бээр.

Дампырлап ажылааны дээр эмчилерге херек кырында чырылган амгы шагынын талазы-биле кол салышкынын хемчөөлгү барымдалал 1961—1963 чылдарда ийи дамыр чедир шагың төлөө өргөн Тыва АССР-нің Министрлер Чувуделинге тымыскаң.

Тыва АССР-нің Министрлер Чувуделин 1962 чылда 1.550 олуттуг школаларын, школа назын чөтөөн уругларын 300 олуттуг албан черлерин турарын болган ажыгалга кирип, а ол ишканалар 1962—1963 чылдарда школалар аразынын чангыс аай өөрдилге-бүдүрүлгө мастерскаяны Кызыл хоорайга туларын боттандырып хүлээлгелгил. Ол согулага күрүңнөң 1200 муң

рубль хөрөнгилерин дөвөлөөр. Оон аңгыда, улус өөрдилгезинин албан черлеринин бажынын камгалаа септеринин 1962 чылда 400 муң рубльдин болган ол албан черлеряг дерялринге — 350 муң рубльди бөөри керүп турар.

Тыва АССР-нің школаларын башкы кадрлар-биле хандылар дугайында айтырыгын көөрүн болган оларын кадрлар-биле четчөлөөргө дуза көргүзери, Тыва школаларга төлөө болган орус ылдарын башкы кадрларын башкыларынын эки ишти ап тургаш экижердине база ол-ла өртөөргө талазы-биле өөрдилгө жүргүзүлгүтүп пөсобилер-биле болган методиктиг литература-биле школаларын хандыларычте угланган хемчегерин аларын РСФСР-нің Чырыдышкынын министрствозунга даскан.

РСФСР-нің Бугурутту министрствозу 1962 чылда Тывага 4 автоклубту тускайлап бээр.

Каз-Хем суурла клубту чедир турарына хөрөңгилерин үндүрүп берген.

Роспотребсоюз биле РСФСР-нің Садг министрствозу болза: салыг четкелен, столовааларын, склэд ажы-агыйын болган чуртталга тудуун Тыва АССР-ге калбарырынга капитал салышкынынын бөөри бээр, ичинчигаш 1962—1965 чылдарга 80 магазинерин, 12 столовааларын, хлб быкылар 11 черлерин, 282 тонна кирер ишкар хемчөөлгү машинамы соолучуларын, 10 муң тонна кирер шөлүгү склэдты, 6 муң тонна кирер жогаа карагалар черлерин болган 8 муң дөрбелчин метр чуртталга шөлүң ажыгалга кирип;

1962 чылда телевидел-смета документациянын белетээринге Төвөлөөргө баш улуг керүп склэдты турар, 1963—1965 чылдарда Кызыл хоорайга төп улывизыг туларын хергелге кооперацияны хандылар.

Тыва потребсоюзтун болган ашы-чөк хандырылганынын черинин чалгылырын өзүлгөөр чаш хандылар биле баранарын салдыларын организастарына эргежок чугула амгы үнүн салгы дерян 1962 чылда тускайлап бээр хүлээлгелгил.

РСФСР-нің Садг министрствозунга дасканы болза: өңүр шөләр чөстөрн болган даалдылганы бөөрине кол ичөөлгөйин салып, Тыванын национал оңагай байдаларын барымдалал тургаш, ассортмент, хемчөөлгү база өң талазы-биле тааргы үлөтүрүп баранарын чорудуп бөөрине Тыва потребсоюзтун болган ашы-чөк хандырылганынын черияң чалгыларын хандылар.

1961—1962 чылдарда Тыва нотребсоюзга специалисттаан 40

автомашиналарын (автофургонынарын, хлб дамылгар автомашыналарын) чорудуп бээр, олардан 10 автомашинамы 1961 чылда чорудуп бээр;

Тыва АССР-нің көдө ажы-агыйына тускай өртемчилерине болган өмчилеринге салдыларын биле 1961 чылда Роспотребсоюзга 150 мотоцикледер тускайлап бээр.

Тыва АССР-нің кооператив организацияларында доктаама ажылаары-биле Роспотребсоюз 1962 чылда 139 тускай өртемчилерин, оң иштинде дээли өртемниг 23 кишини чорудуп бээр.

РСФСР-нің Көдө ажы-агый министрствозу Тыванын көдө ажы-агый техникумуун чанынга көдө ажы-агыйнын механиктеринин болган ээстрижылерин чылда 30 саныг өренчилерин хүлөөр алыр салбырын 1962 чылда ажылар хүлээлгелгил.

РСФСР-нің Министрлер Чувуделин чанынга профессионал-техниктиг өөрдилгениң Кол өргөлөп болза:

Кызылдын көдө ажы-агый механиктеринин училищезинин чанынга чылдын-на 45 саныг өренчилерин хүлөөр ап тургаш, слесарларын, электривтерин, токарларын болган саннакчыларын белетээрин 1962 чылдан агаалар организастар;

Тугуштун тускай өртемниг ажы-агыйларын белетээрн-биле чыла бур-руле 200 киши саныг өренчилерин хүлөөр алып профессионал-техниктиг училищениң «Тыва тугут» трезиниң чанынга Кызыл хоорайга организастар хүлээлгелгил.

Тыва национал килдеринин РСФСР-нің техниктиг дээли өөрдилгеге черлерин чылдын-на 20 кишин болган РСФСР-нің медицина дээли өөрдилге черлеринге 40 кишин конкүрстан дашылар хүлөөр ап турар; тыва национал дээли өртемниг болган практиктиг ажылынын дуржулгалык тускай өртемчилерин чингиле кылыр чылдын-на 5-5-теп РСФСР-нің дээли өөрдилге черлеринин чанынга аспирантурга өөрдир кылыр 1962—1965 чылдарга хүлөөр ап турар айтышкынын дээли болган тускай ортума өөрдилгениң база Кызыл камгалаа-зынын министрстволарына берген.

Дээли өөрдилге черлерин дооскалардан дээли өртемниг 70 тускай өртемчилерин Тыва АССР-нің ышк ажы-агыйына болган ышк улөтүрүңгө, төвөлгө болган тугут организацияларына база коммунал ажы-агыйына ажылаары биле 1962 чылда чорудуп бээр оналганы РСФСР-нің Бурлаанына болган өске-лаа албан черлеринге болган

тин чуртувуна коммунистг ниитилевди тургузарынын хөрсинге салышкынынын улуг-хууун мадырлык күш-ажылыны-биле көвөрдилер, шитер!

СОВЕТ АРТИЛЛЕРИЯНЫҢ ХУНУ

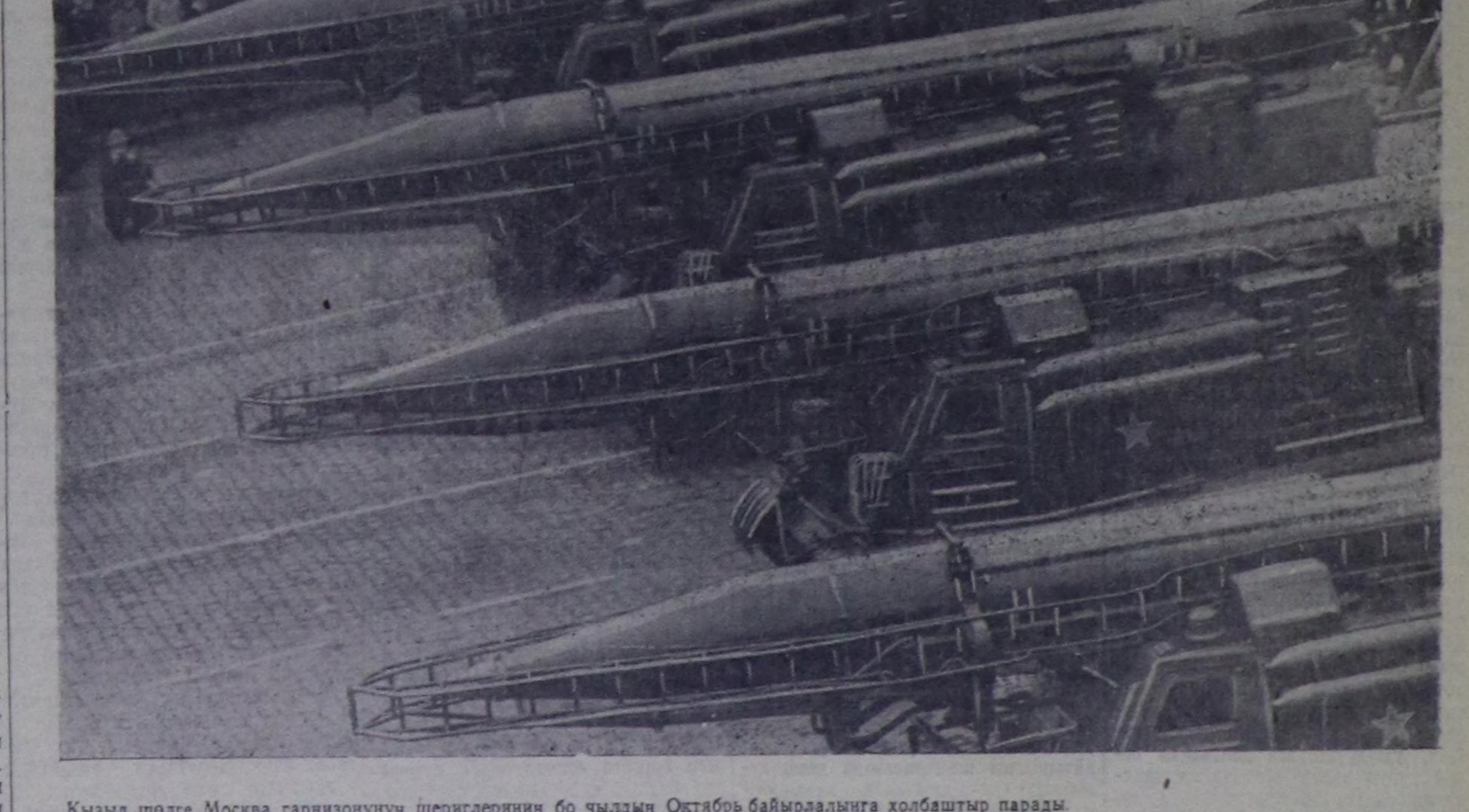
Александр Шумов минеметтун командири, Лука Шумов — наводчикти турган. Оларын минеметтү дайынын чазыг чок соп турган. Бүгү дайыдыжышкын уезинде ол минемет 30 муң ажы миналарын ычп үндүргөн. Ортан гитлержи тыла хей солдатыр болган офицерлер өлгөн. Шумов алышкылар шулуугу Совет Эвиелинин өргөнени болган металлдары-биле шапчаткалар. Оларын үжү — Семен, Василий, Иван мадырлык өлүм-биле өлгөннөр. Аркааны үш алышкылар ам үдө тайбын, тургузукчу күш-ажыда ажылап турар. Александр Шумов Кызыл АССР-нің Фрунзе хоорайда ийе кылыр фабрикада мастерлеп турар. Аксентий Шумов — Тес-Хем РТС-те бязачы, Лука Шумов — Талдынын «Совет Россия» вохота малчын.

Шумов алышкылар ышкы алдарыгын патриоттар совет артиллериянын хүрөөленинде дыка хей турган.

Коммунистг партиянын болган Совет чазактың Улуг салгы салышкыныннын, база Совет күрүңениң экономикагы күчүзүнүн чыгыш чок эүлээзинин ачымы-биле дайын сөөлүгүн чылдарга бистин Чепектиг Күштериявтең бүгү кезектери бирги класстын дайынчы техникамы-биле чөсөгөнгөннөр. Бистин артиллерияда үндөли өскөргилер болулаан. Мыда кол чүгү болза ажык улуг күштүгү рэкета чөсөп болган.

Рекета шеритин Совет Эвиелинге 1960 чылда тургузсаң, ол ам Чепектиг Күштериявтең аң чүгүлгө кезээ бооп турар. Рекета техникамынын хайышкынын хөгжүдөлгөң Чепектиг Күштериявтең бүгү кезектери дайынчы рэкетаар-биле чөсөгөзгөр алган берген.

Бистин Совет Армиямы анжы-бүрү хөвирин болган анжы-бүрү рэкеттиг, мыангы чурт бөмбүрөөзүн ийи-лаа чегинге арылуг окту чедирин пышкар аралыг балестиктиг, ышкыны, күчүлүг рэкетаарымы. Шыгааган черин оң часпаан дээр дээлтиг 1961 чылдын сентябры — октябрь айларда болу-

Кызыл шөлге Москва гарнизонунун шерялериң бө чылдын Октябрь байыралында холбаштыр парады Чурукта: рэкета техникамы парады. Фото В. Генде-Ротенин. СЭТА-ның фотохроникамы.

оңаынын районунга кылган дурлаа, дайынын далайда корабилерин чок кылыр болган өске-лаа рэкетаар бисте бар. Бистин аянттиг рэкетаарымыстын чыпас дәлтигин америк шикон — Локхид У-2 деп самолөттү 1960 чылдын май 1-де 20 километр ажы бөлжүлүп чоруда чангыс аташ-ла аңдара аткан дайынчы дуржулга тогаргай көргөскөн.

Артиллериянын хуңуу бүгү совет улус, Чепектиг Күштериявтең бүгү дайынчылары, мыда ажылдан баран бооп турар бүгү совет килдер Коммунистг партияны доктадыр улам сырып каттыжышкыны-биле, ХХП съездинин иштеттирил чок кылыр болган өске-лаа рэкетаар бисте бар. Бистин аянттиг рэкетаарымыстын чыпас дәлтигин америк шикон — Локхид У-2 деп самолөттү 1960 чылдын май 1-де 20 километр ажы бөлжүлүп чоруда чангыс аташ-ла аңдара аткан дайынчы дуржулга тогаргай көргөскөн.

Артиллериянын хуңуу бүгү совет улус, Чепектиг Күштериявтең бүгү дайынчылары, мыда ажылдан баран бооп турар бүгү совет килдер Коммунистг партияны доктадыр улам сырып каттыжышкыны-биле, ХХП съездинин иштеттирил чок кылыр болган өске-лаа рэкетаар бисте бар. Бистин аянттиг рэкетаарымыстын чыпас дәлтигин америк шикон — Локхид У-2 деп самолөттү 1960 чылдын май 1-де 20 километр ажы бөлжүлүп чоруда чангыс аташ-ла аңдара аткан дайынчы дуржулга тогаргай көргөскөн.

Артиллериянын хуңуу бүгү совет улус, Чепектиг Күштериявтең бүгү дайынчылары, мыда ажылдан баран бооп турар бүгү совет килдер Коммунистг партияны доктадыр улам сырып каттыжышкыны-биле, ХХП съездининге: Импералистг агресорлар амды

